

SOVJETUNIONEN OCH KOMMUNIST-KINA

Av jur. mag. T. NORWID

DÅ DET GÄLLER analyser av företeelser och händelseförlopp inom kommunistvärlden, måste vi bygga vårt resonemang på en rad osäkra premisser, bestående av rykten, tvivelaktiga insides-informationer, lita på vår egen bedömning av pressmaterial och en rad andra, osäkra källor. Vi får så gott som aldrig hjälp i form av någon officiell bekräftelse på våra spekulationsslutsatser. Ämnet är tabu i kommunistvärlden och diskuteras där bakom många väl stängda dörrar. Ofta måste vi också räkna med en medveten desinformationsverksamhet från kommunistisidan. Både i Sovjetunionen och Kina är man medveten om problemets stora vikt även för Västerlandet och därför sparar varken Peking eller Moskva på ansträngningarna att rubba våra spekulativa resonemangs cirklar.

I praktiken har man inget annat val än att acceptera de förhållanden, under vilka våra försök till analys måste äga rum. Om Sovjetunionen vet vi mera än om Kina, järnridån har visat sig vara mindre effektiv än bamburidån. Allt vad vi vet om förhållandet Ryssland-Kina från Pekings håll, måste vi

behandla om möjligt ännu försiktigare än vad vi vet från Moskva. Det kinesiska partiet har ärvt den asiatiska diplomatiens traditioner, där sanningen är en oväsentlig sak för den, som har makten. Peking räknar ännu mindre än Moskva med sanningshalten i diplomatiska noter, officiella kommunikéer eller offentlig statistik. Kineserna har inga skrupler att i dag förneka vad som var sanning och trosbekännelse i går. Detta gäller också statistik, vilket kraftigt försvårar bedömningen av inrikesutvecklingen i Mittens rike.

Det är uppenbart, att det finns allvarliga intressekonflikter mellan de båda imperierna. Men båda länderna är kommunistiska och detta betyder att i båda länderna maktens och de regerandes centra monopoliseras av partitopparna. Följden är att varje tvist och intressekonflikt kommer fram på partiplanet och yttrar sig i form av konflikter på de ideologiska områdena. Därför är det viktigt att hålla i minnet att den sovjet-kinesiska konflikten uteslutande är en partikonflikt då det gäller formen. Båda sidorna an-

stränger sig för att bibehålla det yttre skenet av att konflikten inte berör förhållandena på den statliga linjen.

Det kinesiska partiets kärna består av kommunister, utbildade i Sovjet under Lenins och Stalins tid. Intill maktövertagandet 1949 bestod det kinesiska partiet av aktivt kämpande revolutionärer med vapen i hand. Därför är det kinesiska partiet det mest militariserade partiet i världen och här kommer in i spelet inte bara det kommunistiska disciplinbegreppet utan också det asiatiska dyrkandet av makten.

Det kinesiska partiets historia skiljer sig betydligt från andra partiers historia. Det har fått relativt liten hjälp från Sovjetunionens sida i sin utveckling. Ännu 1945 satsade Stalin mera på Chiang Kai-shek än på Mao Tse Tung. Kina har i ännu högre grad än Sovjetunionen saknat industriproletariat; därför var Stalin tveksam om leninismens principer överhuvudtaget kunde tillämpas i den kinesiska revolutionens fall. Det är utan tvivel Mao Tse Tungs förtjänst att han skapat sin egen revolutionslära, byggd på sätt och vis på Marx' och Lenins principer för ett underutvecklat agrarland som saknar industriproletariat. Skillnaden mellan den kinesiska och ryska kommunismen är således fundamental. Grovt sagt motsvarar den industrialiseringsgraden mellan Sovjet och Kina. Följden är att Maos

lära mest liknar Lenins på det utvecklingsstadium då Ryssland också övervägande var ett agrarland.

Den ryska kommunismen har utvecklats tillsammans med landets industrialisering och det är klart, att vissa föråldrade Leninprinciper måste revideras och tolkas på nytt för att motsvara realiteterna i den ryska kommuniststatens evolution. Däremot passade — och passar fortfarande utmärkt — en del av Lenins dogmer för den kinesiska kommunismen i landets nuvarande utvecklingsstadium.

Detta förklarar uppkomsten av två samtidiga stora fraktioner i hela kommunistvärlden: dogmatiker och revisionister. Den dogmatiska ideologien bygger på principen om världsproletariatets enighet och revolutionens oundviklighet och utgjorde huvudparollen vid den ryska revolutionens utbrott 1917. Trots att Lenins gamla garde har marscherat ut från scenen, finns det ännu i Sovjetunionen ganska gott om dogmatiker. Vad beträffar utrikespolitiken kan dogmatikernas åsikter framställas på följande sätt: a) Målet är att skapa en världsomfattande union av Sovjetrepubliker på så kort tid som möjligt. b) Inom denna union skall den ledande rollen tillhöra de sovjetryska partiledarna. c) De mänskliga element, som skall hjälpa till att uppnå målet, är kommunistpartierna utanför Östblocket, vilka samarbetar med en rad mäktiga antifascistiska ungdoms-

organisationer inom landets proletariat. Detta maskineri skall åtnjuta militärt, polisiärt, finansiärt och diplomatiskt stöd från den redan existerande »världsrevolutionensbasen» i Sovjet och Östblocket. d) Taktiken består i en direkt erövring av nya territorier med hjälp av de lokala kommunistpartierna och deras stridskrafter. Efter erövringen uppstår på dessa territorier nya kommuniststater. Det finns ingen medelväg mellan kommunismen och kapitalismen, stater och befolkningsgrupper som inte tillhör kommunistlägret betraktas som fiender. e) Dogmatikerna accepterar tesen att i linje med detta program är ett tredje världskrig oundvikligt, men tidpunkten och platsen för krigsutbrottet bör väljas av kommunistidan på det för denna mest fördelaktiga sättet.

Det räcker att göra sig bekant med detta dogmatiska utrikespolitiska program för att man skall förstå, att det förkunnas inte bara i Peking utan också bland andra ortodoxt tänkande kommunister inom hela Östblocket och att dogmatikerna utgör någon sorts anhängare av en kämpande kommunism. Det ligger i sakens natur att bland dogmatikerna finns ett relativt stort inslag av militärer. Därför måste man ha klart för sig, att då man i Västern säger, att Kinas eller de s. k. marskalkernas inflytande har ökat i Moskva, så betyder det helt enkelt att den dogmatiska fraktionen i Sovjet och hela Östblocket för till-

fället har övertaget, vilket yttrar sig i en inte mindre tillfällig majoritet i ryska CK.

Den s. k. revisionismen har uppstått inom det ryska partiets bildade och privilegierade skikt under övervägande inflytande av de s. k. teknokraterna. Många av dessa kom under krigsåren och därefter i beröring med Västern och har fått klart för sig, att dogmatikernas program för världserövring är alltför primitivt i förhållande till de framsteg som kapitalismen gjort efter Marx' och Lenins tid. Till revisionisterna hör nu majoriteten av partiets och statens höga byråkrati, vilken är benägen att föra en utrikespolitik som stabiliserar deras privilegier utan att de behöver avsäga sig kommunismens slutmål, vilket är detsamma som dogmatikernas.

Revisionisternas program kan sammanfattas i följande punkter: a) Skapandet av en världsomfattande union av kommunistrepubliker är för schematiskt och orealistiskt. Man bör föra en utrikespolitik från det konkreta utgångsläge som nu finns i världen och man bör sträva efter mål som är uppnåeliga för de båda närmast kommande generationerna. b) Först och främst bör världen vara uppdelad i två maktsfärer, USA och Sovjet. c) Sovjetstaten och hela Östblocket bör genomgå en grundlig politisk, ekonomisk och ideologisk konsolidering. d) Den ickekommunistiska världen bör utsät-

tas för en politisk och ekonomisk subversiv aktivitet med påföljd att USA:s maktsfär successivt skall krympa. Stater, liggande inom USA:s maktsfär, bör först neutraliseras innan de ansluts till kommunistblocket. e) I hela världen och särskilt i USA:s maktsfär bör uppbyggas internationella vänsterbetonade organisationer, vilka i realiteten förvaltas av kommunisterna och fjärrstyrs från Moskva. f) Huvudmålet på halva vägen är att åt Sovjet säkra platsen som den största och starkaste makten i världen, minska USA:s maktsfär och isolera den till dess eget territorium. g) Det mänskliga element, som revisionisterna vill använda i den fria världen, skiljer sig från det som dogmatikerna vill stödja sig på. Det är inte kommunistpartier eller de professionella revolutionärerna utan pacifister, neutralister och alla slag av vänsterelement, vilka är beredda att samarbeta med kommunisterna.

Revisionisterna behåller principen med kommunistpartiets hegemoni över de samarbetande politiska organisationerna utanför Östblocket. Revisionisternas taktik utgår ur principen att ett nytt världskrig, som blir ett kärnvapenkrig, bör undvikas och att kommunistvärlden måste anpassa sina metoder till detta mål. Det var Chrusjtjov som kallade denna taktik för den fredliga koexistenspolitiken utan att dölja att det här är fråga enbart om taktik. Koexistensen be-

tyder en fortsatt och skärpt klasskamp i hela världen och effektiv kommunistaggression mot den fria världen, och en politik där riskerna för en direkt militär sammanstötning är begränsade.

Av denna framställning av de båda stora fraktionernas inställning till kommunismens expansionstaktik kan man se, att det väsentligaste är, att dogmatikernas tidtabell för världserövringen är betydligt kortare än revisionisternas. Det är också lätt att förstå, att de dogmatiska revolutionärerna i Peking har bråttom för att kunna njuta frukterna av sin makt och att realisera sitt världserövringsprogram redan i deras egen tid. Men Kina som folk och stat betraktat är inte någon makt som ensam kan försöka sig på att realisera detta program. Vad Mao Tse Tung och Peking kan är att utöva sitt inflytande bland dogmatiska fraktioner inom Östblocket för att på denna väg påverka Sovjetmaktens utrikespolitik.

Men Mao Tse Tung vill inte försona sig med Kinas svaghet. Han förstår att hans inflytande skulle bli större om Kina förfogade över modern krigsindustri och armé på kortast möjliga tid. Denna Maos strävan ligger till grund för den rysk-kinesiska konflikten, vilken började utspelas 1956 för att skärpas betydligt efter 1958. Konflikten inleddes med Chrusjtjovs hemliga tal på partikongressen i Moskva 1956, då Stalinmyten störtades.

Detta var en otrevlig händelse för Mao, ty avskaffandet av personkulten i Sovjet kunde underminera hans egen position i Kina. Därför erkände Peking aldrig avstaliniseringen. Stalin dyrkas fortfarande i hela landet med alla hedersbetygelser som den ende kommunisten, jämförbar med Mao. Av allt att döma var avstaliniseringen det första tvisteämnet mellan de båda partierna. Det är troligast att avstaliniseringen, vilken i Peking betraktades som revisionisternas seger, piskade upp Maos ambitioner att för Kina uppnå en högre grad av oberoende gentemot Sovjetunionen på det ekonomiska och militära området. Dessa ambitioner tog sig uttryck i införandet av folkkommunreformen i Kina 1958.

Till och med 1949 var Kina till 90 % ett agrarland. I detta avseende skiljde det sig dock väsentligt från Ryssland av 1917. I Tsarryssland levde endast 65 % av befolkningen av jordbruk, där fanns en rätt utvecklad industri. En sovjetrisk bonde hade en betydligt högre standard än en kinesisk, trots att den ryske muzjikens nivå i Europa betraktades som fattigdomens botten. Det stod från början klart för Mao att han hade ett annat utgångsläge än Lenin i Ryssland vid maktövertagandet. Han förstod att i ett så utpräglat agrarland som Kina är industrialiseringen ett annat problem än i de länder som redan har en industri och en arbetarklass att tala om. Han förstod,

att Kinas väg till kommunismen måste bli annorlunda än Sovjet-Rysslands och att industrialiseringen och statsmakten måste bygga på andra faktorer än i Ryssland, där man hade möjlighet att acceptera Marx' och Lenins doktriner, vilka i verkligheten härstammar från den industrialiserade Västern.

För att fatta sig kort kan man säga, att industrialiseringen i Sovjetunionen ägde rum genom kapitaliseringen av värden som berövades bönderna. Detta var den egentliga idén i den av Stalin mellan 1930 och 1933 genomförda jordbrukskollektiviseringen. Man vet vilka maktmedel och vilka grymheter som då måste användas av den statliga apparaten för att tvinga de ryska bönderna att avstå från en del av sina brödkakor.

Men den kinesiske bonden hade ännu mindre att avstå från än den ryske. Därför måste ännu hårdare medel komma till användning då man fråntog honom en del av hans inte alltför välfyllda risskål, vilken behövdes till investering i den långsamma industrialiseringsprocessen. Trots sitt gynnsammare utgångsläge behövde Sovjetunionen sex stycken femårsplaner för att bygga upp den moderna industrimakten. Om kineserna begagnade sig av samma väg, skulle det för dem ta betydligt längre tid. Men kineserna har bråttom, partiet vill inte arbeta enbart till de kommande generationernas nytta. Mao har förstätt

detta och utformat sin egen lära för att kunna påskynda Kinas ekonomiska utveckling och militära makt. Det spelade ingen roll vilka medel som måste komma till användning vid realiserandet av denna teori. Om Sovjet för sin industrialisering offrade omkring 20 miljoner människoliv i olika former av tvångsarbete, så hade Kina med sin befolkning råd att offra 100 miljoner och mera. Kinas befolkning ökar årligen med ett antal människor, som är dubbelt så stort som hela Sveriges befolkning. Inte heller behövde kommunisterna ta hänsyn till folkets opinion, standard eller levnadssätt.

Med utgångspunkt från dessa principer har Mao utarbetat sin teori om folkkommuner som han under de senaste tre åren försökt införa i Kina, av allt att döma utan framgång. Reformens principer var följande: expropriering av all jord, förflyttning av folk till kollektiva bostäder, kasernisering av livet, införande av militär organisation inom hela folket, organiserande av arbetsgrupper med militär disciplin, standardsänkning, splittring av familjelivet och kollektiv barnuppfostran, likvidering av hela bondeklassen som sådan och dess förvandlande till slavliknande proletärer.

Före reformen hade Kina en obetydlig arbetarklass, mycket liten i jämförelse med hela folkmängden. Denna klass var otillräcklig för att kunna bli en politisk faktor av for-

mat och underlag för de makthavande. Till detta måste tilläggas att Kina har en fruktansvärd brist inte bara på intellektuellt kapital, särskilt i tekniskt och ekonomiskt avseende, utan överhuvud taget. Ledningen för det kinesiska partiet stödjer sig på i det närmaste 14 miljoner partimedlemmar, av vilka mer än hälften är analfabeter. Enligt officiella Peking-statistiker finns det fortfarande mera än 80 % analfabeter i landet. Det är svårt att förvandla en analfabet till en ordentlig byråkrat, tekniker eller kvalificerad arbetare. Bland de läs- och skrivkunniga kineserna utgörs större delen av den gamla kinesiska intelligentian, ofta högt kvalificerad men ganska sällan besjälad av marxismen och ännu mindre av Mao Tse-ismen.

För att reformen skulle ha haft utsikter att lyckas behövdes hela folkets medverkan och betydande organisatoriska prestationer, för vilka förutsättningar saknades. Det var på dessa faktorer som reformen i verkligheten föll. Men skylten står kvar och vittnar om att Mao Tse Tung bestämt sig för att reformen betraktas som genomförd, om inte på annat sätt så på papperet.

Reformens genomförande påbörjades sommaren 1958. I slutet av detta år var redan enligt trovärdiga vittnesmål 35 % av åkerjorden införlivad i de nya folkkommunerna. I slutet av 1960 talade Pekingtidningarna om 95 %.

Enligt de rykten som nått oss via Japan och Hongkong var böndernas motstånd så kraftigt redan vid årsskiftet 1959–1960 att reformens genomförande bromsades. En del av de nya folkskommunerna upplöste sig själv, en del vägrade att fungera. På våren 1960 rådde i många provinser i Kina fullständigt kaos. Hungersnöd utbröt inte endast i städerna utan även på landsbygden. Torkan och naturkatastroferna under 1960 och 1961 försämrade läget ytterligare. Miljoner kineser vandrade på vägarna från provins till provins på jakt efter något ätbart. Hela systemet sattes i gungning, men partiet kunde trots allt hålla befolkningen under kontroll med hjälp av både terror och eftergifter. Redan så tidigt som 1960 modifierades folkskommunernas ursprungliga bestämmelser och uppmjukades i många provinser. Vanligt familjeliv blev åter tillåtet, matransonerna minskades men distributionen förbättrades. Såvitt man vet påminner folkskommunerna nu mest om de ryska kolchozerna. Partiet visade sig vara oförmöget att övervinna böndernas passiva motstånd. Terrorn har sina gränser — när det inte mera är värt att leva, förlorar terrorn sin verkningskraft. I många folkskommuner har ett läge uppstått, där kineserna föredragit att bli skjutna framför att gå ut i arbetet. Mao besegrades tydligen av de psykologiska faktorerna i människonaturen som han, i egenskap

av trogen kommunist och marxist, inte räknade med. Det nuvarande läget i Kina är katastrofalt. Vi vet att i Kina råder hungersnöd, att matransonerna minskats under existensminimum (till mellan 600–900 kal. per dag), att landet försatt sig i stora skulder i samband med import av brödsäd från Kanada och Australien. Landet är bankrutt. Den kinesiska valutans köpkraft har sedan 1958 minskat med 50–60%. Peking har inte råd att betala de löpande skulderna och räntan till Sovjetunionen, vilket officiellt bekräftats i den ryska pressen.

Att detta läge uppväcker en viss skadeglädje bland Moskva-revisjonisterna är ställt utom alla tvivel. De kinesiska ambitionerna att snabbt bli en stormakt och att gå på egna vägar till kommunismen kunde inte ses med blida ögon av sovjetpartiet. Den ordning som rådde under Stalins tid i Östblocket hade rubbats efter hans död av Mao Tse Tungs ambitioner. Ända till det koreanska krigets avslutning betraktades Kina av Moskva som den största satellitstaten — men dock som satellit. Det är tillräckligt att läsa ryska tidningar från denna epok för att man skall få klart för sig denna sak. Stalin var den obestriddige ledaren för världskommunismen och hans auktoritet erkändes reservationslöst av Mao. Däremot var sådana Stalin-epigoner som Molotov, Malenkov, Chrusjtjov etc. i Maos ögon enbart

den verkliga despotens tjänare och hejdukar. Mao var långtifrån benägen att erkänna deras auktoritet på det ideologiska området. Det var också mot denna bakgrund som förhållandet mellan det sovjetryska och det kinesiska partiet successivt försämrades. Efter 1956 började Mao på allvar visa pretentioner på att bli världskommunismens förste självständiga teoretiker. Efter Stalins död fanns ingen ideologisk konkurrent vare sig i Sovjet eller någonstans i Östblocket som kunde jämföras med Mao.

De ryska kommunisterna är realister, inte enligt asiatiska men enligt europeiska begrepp. De kunde utåt framställa Kina som en stormakt för att stärka propagandan kring Östblockets styrka men samtidigt visste de utmärkt väl, att Kina både ur ekonomisk och militär synpunkt inte är någon modern stormakt och ännu har lång väg framför sig innan det blir det. I den värld vi lever i bildar 600 miljoner fattiga och undernärda människor ingen makt som kan utgöra ett effektivt underlag för en världsomfattande politik. Först måste Kina bygga upp sin industri, framför allt rustningsindustrien, för att kunna bli en faktor på världsarenan. Utan fabriker, maskiner, arbetarklass och vapen är Kina inte någon stormakt. Kinas stålproduktion var ännu 1959 av samma storleksordning som Benelux', metallindustrien inte mycket större än i Polen, elkraftsproduktionen

översteg inte nämnvärt Sveriges och dessutom var Kinas framtida industrialisering direkt beroende av sovjetrysk hjälp framför allt vad beträffar tekniskt intellektuellt kapital. För bolsjevikerna är produktionssiffrorna och inte de politiska ambitionerna avgörande.

Dessutom ligger det inte alls och kan inte ligga i sovjetimperiets intresse att i dess grannskap i Asien en stormakt plötsligt uppstår med skilda intressen innan Sovjets position stärktes så pass mycket att Moskva kan utöva diktat mot hela världen. Moskva går gärna med på Kinas successiva och långsamma modernisering, industrialisering och upprustning men har aldrig visat någon större benägenhet att påskynda dessa processer. Detta utgjorde också en bakgrund till de växande meningsskiljaktigheterna mellan de kinesiska och ryska partierna vilka resulterade i Maos radikala försök med folkkommunerna.

När Mao proklamerade igångsättandet av sin stora folkkommunreform sommaren 1958, blev detta en verklig överraskning i Moskva. Chrusjtjov och de ryska revisionisterna misstänkte tydligen inte Mao för en sådan djärvhet och en sådan grad av självständighet i egenkap av kommunistisk ideolog och partiledare. Denna överraskning vittnar också om att redan vid denna tidpunkt var kontakterna mellan de ryska och kinesiska partierna betydligt försvagade.

Moskva har hittills aldrig erkänt folkkommunreformen såsom en legitim reform inom ramen för den kommunistiska läran. Enligt sovjetryska ideologer på revisionistiskt håll strider folkkommunerna mot Lenins moderniserade ideologi, den ideologi som efter Stalins död blivit den enda rätta för Sovjet. Det framgick också av resolutionen från den urtima XXI. partikongressen 1959, då det påpekades, att Lenin lärde, att ett underutvecklat land inte kan övergå direkt till kommunismen utan att först genomgå det s. k. socialistiska stadiet. Med detta menas att ett agrarland först måste industrialiseras och socialiseras för att man skall kunna tänka sig en övergång till kommunismen. Maos folkkommunreform rubbade denna princip. Reformens idé var att övergå direkt från den underutvecklade agrara fasen till kommunismen med förbigående av det industrialiserade, socialistiska stadiet.

Enligt sovjetideologerna ur Chrusjtjovs fraktion är Mao helt enkelt en kättare som förvrängt Lenins läror. Visserligen har ingen av de bestämmande partimedlemmarna i Sovjet givit uttryck för en sådan åsikt. Mao är för mäktig, det kinesiska partiet en alltför stor faktor att räkna med i världspolitiken för att man i Moskva skulle vilja riskera något som skulle kunna åstadkomma en verklig brytning mellan de båda partierna. Såväl Sovjets som Kinas statliga intressen är

alltför kraftigt engagerade i vänskapsallians och samgående inom Östblocket för att meningsskiljaktigheter av sådan art skulle kunna tillåtas spela någon roll särskilt mot bakgrunden av tvångsföreställningarna om kommunistblockets monolit. Därför gjorde man på båda sidor — och gör fortfarande — alla tänkbara ansträngningar för att dölja och hemlighålla motsättningarna så långt det går.

Men det har visat sig att det inte går. Vem som helst som följer sovjetpressen har kunnat märka att sedan hösten 1958 termen »folkkommuner» är bannlyst i spalterna. I artiklar och telegram från Kina talar de ryska tidningarna aldrig om folkkommunerna, en reform som utgjort den dominerande processen under de senaste tre åren i landet. Inte heller publicerar man Mao Tse Tungs tal eller citerar honom. Sovjetpressen lämnar alltsedan denna tidpunkt inga informationer från det kinesiska partilivet och undviker över huvud taget att skildra den politiska utvecklingen i landet på annat sätt än genom att då och då publicera Peking-regeringens kommuniké. Det behövs inte mera för att man skall förstå, att förhållandena mellan de båda partierna sedan 1958 är kyliga. De bombastiska propagandafraserna om sovjet-kinesisk vänskap, icke understödda av bekantgjorda fakta, räcker inte till för att dölja detta faktum. Inte heller de kinesiska

diplomaterna i satellitstaterna försöker göra det.

Man har god anledning att anta, att den underjordiska kampen och de ömsesidiga infiltrationsförsöken inte bara är tagna ur luften. Enligt Formosa-kinesiska och japanska källor utgör Moskvans infiltration och intriger inom det kinesiska partiet en permanent företeelse. Dessa intriger har resulterat i Mao Tse Tungs avgång från presidentposten vid årsskiftet 1958–1959, då det första tecknet på böndernas passiva motstånd mot folkkommunreformen ifrågasatte reformens vidare framgång. Peking förnekar visserligen konsekvent att ett sådant motstånd finns och skriver misslyckandet och förse-ningen med reformens införande uteslutande på torkans och naturkatastrofernas konto. Alla utomstående observatörer är dock eniga om att Mao föll på detta böndernas motstånd mer än på något annat.

Till Maos efterträdare på presidentposten valdes en färglös marionettfigur, Liu-Shao-tsi, en kompromissfigur som kunde godkännas även av oppositionen inom partiet, vilken bildades i samband med de växande svårigheterna vid reformens införande. Mao lämnade dock denna statspost utan att upphöra med att vara nummer 1 inom partiet. Men hans avgång från presidentposten tolkades som det första tecknet på seger för den s. k. statsanhängerfraktionen.

Man vet inte hur mycket sanning som ligger i versionen att det nu inom det kinesiska partiet finns en mäktig fraktion av s. k. statsanhängare. Det gäller yngre årgångar inom partiets mellanskikt, mest bildade och tillhörande den statliga byråkratien. Denna fraktion lär skilja sig från Maos fraktion, vilken består av kompromisslösa fanatiker och ideologer. I spetsen för denna s. k. statsanhängerfraktion lär premiärminister Chou En-lai stå. Det är en fraktion som stöds av Chrusjtjovs revisionister och som kan kallas för den revisionistiska fraktionen inom det kinesiska partiet.

Att Chou En-lai har stöd i Moskva och behandlas bättre än Mao framgår också av den ryska pressen. Chou En-lai representerar Kina som stat och med den kinesiska staten har Sovjet fortfarande goda relationer, trots motsättningarna mellan partierna. Rykten berättar att det var Chou En-lais förtjänst att folkkommunreformen övergått till ett mera liberaliserat stadium och genomförs i långsammare tempo.

Om denna version innehåller några sanningskorn, och troligen gör den det, kan man förstå, att Maos inställning till det ryska partiet måste ha försämrats. Moskva understödjer en fraktion inom hans parti som så småningom kan bli konkurrent om makten. Mao är medveten om att det ryska partiets politik dikteras av Chrusjtjov och

det skulle vara underligt om Maos personliga förhållande till Chrusjtjov skulle förbli oberört mot bakgrunden av ovan skisserade utveckling. Alla tillgängliga rykten, informationer och indicier talar om att de personliga förhållandena mellan Mao Tse och Chrusjtjov är dåliga och gränsande till fientlighet.

Trots att folkkommunerna verkar vara ett väsentligt objekt i tvisten är det lätt att förstå, att de verkliga motsättningarna går betydligt djupare. Maos försök med folkkommuner hade som syfte att påskynda förvandlingen av Kina till stormakt och denna strävan innebar hans avsikt att snarast möjligt realisera den egna imperialistiska drömmen. Den skenbara ideologiska tvisten om folkkommunerna och de personliga förhållandena mellan Mao och Chrusjtjov kan inte dölja faktum att Sovjet och Kina som två stormaktsbildningar har helt skilda imperieintressen. Rivaliteten dem emellan är något självklart. I Moskva delar man inte Kinas expansionsentusiasm, varken i riktning mot Formosa, Indokinesiska halvön, Tibet, Indien eller Sibirien.

Detta illustrerades på ett drastiskt sätt 1958 då Kina försökte förbättra sina militära positioner mot Formosa och eventuellt invadera det. I början utgav man i Moskva i detta sammanhang en deklARATION att Sovjetunionen ämnade ge Kina oreserverat stöd för denna opera-

tion. Varje anfall mot Kina kommer att betraktas som anfall mot själva Sovjetunionen och besvaras med förkrossande styrka, hette det. Man kunde förstå att Moskva inte skulle komma att tveka att använda moderna atomvapen för den händelse kampförhållandena skulle komma att kräva det. Detta Chrusjtjovs högtidliga löfte förstod man överallt som ett löfte att Sovjetunionen skulle bistå Kina med moderna vapen, åtminstone av samma slag som motståndaren skulle komma att använda. Men då striderna om kustöarna i Kina skärptes och amerikanerna utrustade nationalkineserna med moderna luftvärnsraketer och andra vapen som stod på gränsen mellan moderna och konventionella, svek Chrusjtjov Mao. Hittills vet man inte vilken roll som i detta sammanhang spelades av en intervju, given till Hongkong-pressen av en amerikansk amiral, befälhavare för en eskader i Formosasundet. Han förklarade, att han hade atomvapen ombord och klara instruktioner när de skulle användas. Det finns många anledningar att anta, att denna anspråkslösa intervju gjorde större verkan i Moskva än John Foster Dulles' tal och diplomatnoter.

Det är uppenbart att Mao inte kan glömma detta Chrusjtjovs löftesbrott. Mao var tvungen att rädda ansiktet efter de stora ord han yttrat med adress till Chiang Kai-shek. Denna räddning fick formen

av det bisarra krig som fortsätter ännu i dag, där kineserna måste nöja sig med beskjutning av kustöarna på udda dagar mellan 12 och 6. Samtidigt utgav Chrusjtjov en ny, ganska dunkelt formulerad kommuniké, av vilken framgick ungefär följande: att Sovjets stöd var menat i händelse av klar aggression från imperialisternas sida. Tydligt betraktade Chrusjtjov inte det kinesiska invasionsförsöket på Formosa som identiskt med försvar »mot imperialisternas aggressivitet». Det är klart, att detta löftesbrott och denna helomvändning av Sovjet inte bidrog till att öka Chrusjtjovs och Sovjets popularitet i Peking och gav anledning för dogmatikerna till att ännu i denna dag beskylla revisionisterna och anhängare av koexistenspolitiken för att »de darrar i skräck inför imperialisterna». Detta Formosa-intermezzo måste också betraktas som ett skäl till ännu en allvarlig spricka mellan Moskva och Peking och mellan dogmatikerna och revisionisterna i hela Östblocket.

Man har intrycket att sedan 1958 har meningsskiljaktigheterna mellan Sovjetunionen och Kina ökat, inte bara då det gäller de direkta förhållandena mellan de båda länderna utan också då det gäller den gemensamma solidariteten i hela Östblockets politik utåt. Man har skäl att tro att den ryska ekonomiska hjälpen till Kina är allt strängare ransonerad och hållen

inom avtalets ram utan hänsynstagande till Kinas växande ekonomiska svårigheter. Förmodligen skulle Moskva vara benäget att öka hjälpen till Kina på villkor att den ryska kontrollen över den tekniska hjälpens användning i Kina ökades. På hösten 1959 föreslog Moskva Kina att ansluta sig till Komekon, vilket skulle innebära just denna ökade Moskva-kontroll över den kinesiska ekonomin, rustningarna inbegripna. Men Mao vägrade. Följden var att Sovjet drog in nästan alla sina tekniker, som vistades i Kina, vilket framkallade stor sensation i västerländsk press. Detta var en drastisk demonstration från Sovjets sida, desto värre som den inte kunde döljas för världen. Det är inte osannolikt att Sovjetunionens strävan till kontroll över Kinas ekonomi är förorsakad av fruktan för en kinesisk atombomb. Det är inte alldeles omöjligt för Kina att trots allmän teknisk underlägsenhet skaffa sig en sådan. Det går alltid att leja atomspecialister i Västern och det är inte heller omöjligt att på olaglig väg i Västern inköpa den sorts maskiner och teknisk utrustning som är nödvändiga för att utföra det första experimentet. Det är kanske svårare att improvisera då det gäller vapenbärare för atomladdningar. Men när ett stort land, trots sin tekniska efterblivenhet, koncentrerar sina ansträngningar och investeringar på ett begränsat område för att uppnå bestämda mål, är

mycket möjligt. I Sovjetunionen vet man detta av egen erfarenhet.

Förmodligen skulle man i Moskva inte ha något emot en kinesisk atombomb — men under sin egen kontroll, dvs. under sådana förhållanden att det kinesiska partiet fullständigt kontrollerades av det ryska. Beviset för att en sådan tanke har existerat ligger däruti att Sovjetunionen 1955, således när förhållandena mellan de båda partierna ännu var idylliska, levererade en cyklotron för Alpha-partiklar på 25 miljoner elektrowolt och en reaktor för tungt vatten med en produktion av 10 000 kW, vilken ännu fungerar nära Peking. Kanske var det inte den enda leveransen av denna sort, ty man vet, att andra reaktorer fungerar i Mandsjuriet, Chung-King och i provinsen Sian. Då kungjorde Kina även sitt kärnvapenprogram, vilket skulle realiseras med hjälp av ryska tekniker. Peking-regeringen har upprepade gånger under de senaste åren förkunnat att Kina skall vara moget för det första atomexperimentet först på hösten 1961. Mot bakgrunden av allt som hänt mellan Sovjet och Kina efter 1955, kan man knappast värja sig för tanken att de atomkrevader som pågått i september 1961 i Sovjetunionen lika bra kan vara adresserade till Peking och neutrala stater som till Västern.

Det är inte underligt att Moskva-revisionisterna inte är så förtjusta i tanken att Peking-dogmatikerna,

med ett tredje världskrig på programmet, skall förfoga över ett eget atomvapen. Enligt marskalk Titos vittnesmål har Mao en gång sagt, att om atombombkrig skulle förintä 300 miljoner kineser, så kan den återstående delen av folket fullfölja Kinas politik och mission. Kina är det enda land i världen som har förutsättningar att ta riskerna av ett atomkrig och att kunna hålla ut mot dess påfrestningar på grund av sitt stora territorium och sin befolkning. De rykten som mest härstammar från satellitstaterna om att Moskva försöker bromsa den kinesiska rustningsindustrin på atomområdet har därför stor sannolikhetsprägel.

De rysk-kinesiska motsättningarna är också lätta att observera på det diplomatiska fältet utanför Östblocket. Det är klart, att Moskva upphört med att ivrigt arbeta för Kinas intagande i FN och inte heller insisterade Sovjet någonsin på allvar att få Kina med på ett toppmöte. Det ser ut som om Moskva skulle vilja ha ett isolerat Kina. Sedan sommaren 1959 har den sovjetryska diplomatien visat en ovanlig aktivitet i sydöstra Asien. Det är tydligt att Moskva försöker närma sig och förbättra sina relationer med randstaterna till Kina sådana som Indien, Burma, Indonesien, Vietnam, Laos, Kambodja och Siam. Denna aktivitet har bemötts med en föraktfull tystnad från Pekings sida. Det är inte osannolikt att man i Peking uppfattar

denna aktivitet som ett ryskt försök att politiskt omringa Kina. I detta sammanhang är det märkligt att under den pågående Laos-krisen är det Sovjet och inte Kina som drar i trådarna. Chrusjtjov gjorde 1960 en resa till Indien, Burma och Indonesien då alla dessa länder befann sig i aktuella konflikter med Kina. Bland annat anlände han till Djakarta då de 300 000 kinesiska familjerna höll på att utvisas från öriket. Det gällde det kinesiska affärsskiktet, en politiskt inflytelserik folkgrupp i Indonesien. Det iskalla sätt, på vilket denna Chrusjtjov-resa kommenterades i Peking, kan ha sin förklaring i att Chrusjtjov försökte närma Sovjetunionen till dessa länder på Kinas bekostnad. Man minns också ryssarnas ställningstagande vid uppkomsten av gränskonflikten mellan Indien och Kina. De tog inte Kinas parti, lämnade inte sitt stöd till något kinesiskt anspråk utan gav tvärtom då Indien stor ekonomisk hjälp. Att Sovjetunionen motverkar ett närmande mellan Japan och Kina är ett klart faktum, vilket ännu en gång bekräftades under Mikojans senaste resa till Japan i augusti 1961.

Peking verkar vilja kompensera sina politiska förluster i samband med denna isolering med intensifierad expansion inom själva Östblocket bland satellitstaterna och utanför Asien i de underutvecklade länder där Maos doktrin verkar mera begriplig och mera

passande än den ryska kommunistdoktrinen. Det är klart, att ju mera primitiva de ekonomiska förhållandena är i ett underutvecklat land, desto mera attraktiv är Mao Tse Tung med sina folkkommuner. För politiker som är nära andligt besläktade med stamhövdingar, utgör Mao Tse-istiska folkkommuner ett färdigt recept på hur det skall gå till att sammanpiska folk och tvinga dem att arbeta. Detta förklarar att Mao Tse-ismen haft framgångar i vissa balkanska satellitstater, främst i Albanien och Bulgarien. Det är ett allmänt känt faktum att ännu i dag är i Albanien det kinesiska inflytandet starkare än det sovjetryska och Pekings dogmatism begripligare än Moskvas revisionism. Kinesiska partiinstruktörer befinner sig nu inom FLN-rörelsen i Algeriet, i Marocko, Jemen, på Kuba, i Brasilien, Argentina och även i Kongo, där de spelar en allt större roll kring den kommunistiske vice premiärministern Gizenga i den folkfrontsregering, som skapats med hjälp av Förenta Nationerna. För ett år sedan fanns det allvarliga anledningar att tro, att även Ulbricht inte var alldeles fri från Mao Tses idéer om folkkommuner och att han också gjorde blygsamma försök till vissa experiment i den vägen under genomförande av jordbrukskollektiviseringen i Östtyskland 1960.

Om att i Moskva dessa tecken på Kinas självständighet på det ideo-

logiska expansionsområdet inom och utanför Östblocket uppfattas som politiska element av första klass vittnar förhållandet att det är Chrusjtjov själv som leder Sovjetunionens politik mot Kina. Sovjets ambassadör till 1959 i Peking var Judin, ett gammalt Kominformlejon. Han utnämndes strax efter Stalins död av Molotov och hörde tydligen inte hemma i Chrusjtjovs koexistenspolitik. Judin var en självständig herre med betydande namn på det ideologiska området och en representativ figur för de ryska dogmatikernas fraktion. Chrusjtjov sände hem honom och utnämnde på hans plats en tredje-rangsfigur, f. d. andre sekreteraren i ukrainska partiet, Tjervonienko. Detta hände då ryktena om växande personlig antagonism mellan Mao och Chrusjtjov tilltagit. Båda herrarna undviker nu att nämna den andres namn i sina tal och skrifter.

Trots att Kina är ojämförligt svagare än Ryssland på det militär-ekonomiska området och måste avstå från att realisera sin politik med maktmedel bakom, har Mao tydligen inte avstått från tanken att tävla med Chrusjtjov om ledningen inom världskommunismen. Hans vapen är av ideologisk art och slagfältet utgöres av den plattform, där kampen mellan de världsomfattande fraktionerna av dogmatiker och revisionister utspelas. Under de senaste åren har det visat sig att dogmatikerna flera

gångar har fått sporadisk övervikt även i den ryska Centralkommittén. Sådant är knappast tänkbart utan Mao Tse Tungs medverkan. Vi minns omständigheterna kring Chrusjtjovs torpederande av toppmötet i Paris i maj 1960. Före detta möte deklarerade Mao att Kina inte skulle känna sig bundet av någon avrustningsuppgörelse med Västern i vilken Kina inte deltar. Man har all anledning att tro, att det var dogmatikerna som segrade inom ryska CK på plenum den 4 maj 1960 och att som en följd därav Chrusjtjov var tvungen att realisera dogmatikernas politik istället för revisionisternas koexistenspolitik, inom vilkens ram det parisiska toppmötet låg. Intermezot med U-2-planet, utgjorde bara kamouflage för kursväxlingen.

Man har också intrycket, att dogmatikerna dominerar i Moskvas CK också ungefär från juli-augusti 1961. Möjligen var det framgångarna med Titov-raketen och den växande tron på sovjetrysk övermakt på kärnvapenområdet som resulterade i dogmatikernas övervikt. Den politik som nu håller på att realiseras i samband med Berlinfrågan ligger på den dogmatiska fraktionens linje. Det är inte underligt att Pekings press och radio med entusiasm godkände alla Chrusjtjovs och Ulbrichts drag i samband med spelet om Berlin.

De existerande motsättningarna mellan Sovjetunionen och Kina verkar ännu vara otillräckliga för

en brytning mellan de båda imperierna och ännu mera för några slitningar mellan dem som stater betraktade. Båda partierna lever högt på en tvångsföreställning om Östblockets storlek och sammanhållning. Både i Moskva och Peking förstår man det propagandavärde som ligger i framhävandet av att Östblocket omfattar $\frac{1}{3}$ av hela mänskligheten. Kina är utanför Östblocket endast en väldig, underutvecklad stat, berövad förmågan att föra en stormaktspolitik

enbart på basis av 600 miljoner fattiga kineser. I Moskva förstår man, att utan Kina utgör Sovjet en stat med 200 miljoners befolkning, måttligt industrialiserad på de områden som inte hör till rustningarna, och dessutom en stat som i händelse av brytning med Kina någon gång i framtiden kan bli invecklad i ett tvåfrontskrig. Skilsmässa är alltså alltför riskabel. Om det inte kan råda kärlek i äktenskapet, måste man ibland nöja sig med ett resonemangsparti.